

Kazimierz Szmyd,
prof, drhab.
Zofia Frączek, dr
Uniwersytet Rzeszowski
Instytut Pedagogiki

NIEKTYRE PROBLEMY ROZWOJU PEDAGOGIKI HUMANISTYCZNEJ I AKSJOLOGICZNEJ

*(badania, konferencje i publikacje naukowe Instytutu Pedagogiki
Uniwersytetu Rzeszowskiego 2002-2008)*

1. Etyczne i aksjologiczne problemy współzycia ludzi doby ponowoczesnej

Współczesna cywilizacja kreuje określony typ mentalny, społeczny i kulturowy dominujący w powszechnych relacjach międzyludzkich. Przy czym dominują tendencje do unifikacji zachowań ludzkich. Jest to więc proces wypierania różnorodności, a nie tendencje do wzbogacania zasobów ludzkiej wielokulturowości; odmiennych tradycji, światopoglądu, mentalności, wartości życia indywidualnego i zbiorowego. Z drugiej zaś strony obserwujemy zjawiska paitykularyzacji i tworzenia się swoistych gett aksjologicznych, kulturowych, obyczajowych, socjalnych, etycznych itp. Charakter współczesnej cywilizacji objawia się procesami „globalizującymi” ludzkie życie, które rodzą określone skutki ekonomiczne, społeczne, kulturowe, wychowawcze i edukacyjne.

W tym kontekście warto wskazać na niektóre ważniejsze i najbardziej charakterystyczne problemy człowieka w tym świecie. Mianowicie, przyspieszeniu ulega bieg rzeczy i spraw ludzkich, zwłaszcza zdarzeń nieprzewidywalnych i nieoczekiwanych, zaskakujących, zarówno jednostki, jak i grupy społeczne, całe populacje ludzkie. Dzieje się tak wbrew utartemu biegowi kultury tradycyjnej, która wytwarzała dotąd raczej tendencje rekonstruujące jej tożsamość, tworząc składniki życia i świadomości względnie trwale, odporne na destrukcyjne działanie czasu. Obecnie niewiele już wartości i stanów świadomości moralnej, estetycznej, komunikacji między ludźmi zachowuje swoją stałość i niezmienną. Pisze na ten temat Z. Bauman, iż człowiek coraz bardziej ulega „(...) kłębom ulotnych i nietrwałych przedmiotów pożądania, umiejętności, partnerstwa,

układów, przyjemności, marzeń, s tyły w i celyw życia”(Bauman, Tester, 2003: 153). Narusza to tzw. normalny spokój i zdolność do skutecznej adaptacji w „świecie szybkości i przyspieszenia” Nie nadąza za tym wpisana w ustrój ludzki, jego naturalna zdolność do indywidualnych i zbiorowych przystosowań, do kontynuacji i rekonstrukcji znaczeń aksjologicznych w relacjach między ludźmi.

W tych warunkach pogłębia się relaty wizacja wartości i zasad, reguł życia, norm i wzorów postępowania, ujawnia się brak trwałych punktów odniesienia. Z życiowo-ctycznym relatywizmem wiąże się przeświadczenie, że „nic nie jest już konieczne”. Rodzi to mniej czy bardziej uświadomione decyzje i postawy lekceważące utrwalony ład moralny, a nawet prawny u coraz szerszych grup ludzi „wędrujących, po świecie”. W istocie rzeczy wędrujących po wartościach ludzkich, traktując je wybiórczo, stosownie do niestałej sytuacji.

Obserwujemy pęd konsumpcyjny, który nie ma wiele wspólnego z racjonalnym dążeniem za dobrobytem. Rodzi to patologie wykraczające poza naturalną między ludźmi konkurencję, wkraczając w sferę działań „przeciwstawnie ukierunkowanych bodźców, płynących z manipulowania popytem, sztucznie tworzonych potrzeb i pragnienia szybkiego zysku” (Bauman, 2000: 94). B. Suchodolski w następujący sposób interpretuje te zjawiska; „Nie jest łatwo głosić pochwałę życia kierowanego zasadą „być”, i dodaje, że cywilizacja nasza zdominowana przez środki, nie jest wrażliwa na cele i wartości, ani na egzystencjalny wymiar życia” (Suchodolski, 2003: 146). Niewątpliwie jest to trafna diagnoza stanu rzeczy. Pozostaje jednak pytanie co z tym robić?, co robić z człowiekiem i jego obecną cywilizacją?

Procesom tym towarzyszy znamienna dążność do „mentalnego wyrwania”, która przybiera patologiczne wręcz kształty. Zjawiska te deformują dotychczasowe formy współbycia ludzi ze sobą, naruszają dotychczasowe więzi, tradycje i obyczajowe sfery współżycia międzyludzkiego. Niweczą one podstawy tradycyjnej tożsamości moralnej, społecznej, poczucie ciągłości więzi i odpowiedzialności między ludźmi, tworząc swoistą „lukę międzyludzką”. Przy tym zapominamy nader często o rodzimym etosie kultury etycznej, o wartościowej tradycji własnej i niepowtarzalnej aksjologii współżycia zbiorowego

W tych warunkach także rodzina jako naturalnie żywotna, emocjonalna, uczuciowo-społeczna, i najbliższa w ludzki sposób wspólnota najwyraźniej przegrywa w konkurencji z „operacyjnymi i instrumentalnymi” formami

wspylstnienia ludzi. Pozostaje w opozycji do sfer współczesnych „konieczności życia”, dziejących się poza rodziną, poza domem, środowiskiem najbliższym, lokalnym, poza miejscem powstawania więzi, wartości, międzyludzkich uczuć egzystencjalnych i etycznych. Osłabieniu ulegają naturalna gotowość do spontanicznego porozumienia międzyosobowego, zdolność do wzajemnego obdarzania się zaufaniem. Mniej niż w tradycyjnej obyczajowości, w naturalnym biegu życia pozostaje obecnie miejsca na bliskość i zaufanie, na podmiotową wiarę w czyste intencje ludzkie. Tych fundamentalnych i autotelicznych wartości humanistycznych jest po prostu w życiu coraz mniej. Tworzy się osobowy i międzyosobowy pancerz zobojętnienia, psychologiczna przyzma pozbawiona gatunkowej, psychologicznej i kulturowej bliskości ludzi.

Naruszony został kanon wartości ludzkich, który uznaliśmy za humanistyczne osiągnięcia człowieka w jego ewolucji kulturowej, i jego filogenetycznym rozwoju. Ta autoteliczna i kulturowa wrażliwość przysłonięta została psychicznością komercji, a właściwie „antywartością” rzeczy i przedmiotów, instrumentalnymi zdolnościami do ich zdobywania, posiadania i powiększania. Ostatecznie i nieuchronnie prowadzi to do „autozniewolenia” i alienacji osobowej, erozji odczuwania empatii dla problemów człowieka.

We współczesnym świecie na ogół ludzie unikają trwalszych zobowiązań, wzajemnego brania na siebie odpowiedzialności za innych, nawet za osoby bliskie. Powszechnie unika się wzajemnych zobowiązań. Utraciły swój ludzki i naturalny sens pojęcia przyjaźni, koleżeństwa, zobowiązania, powinności itp. Raczej utrwała się psychologiczna tendencja do zachowania dystansu, ostrożności i ochronnego egocentryzmu. Towarzyszy temu poczucie i realny stan osamotnienia, opuszczenia i marginalizacji, stany odczuwanych nawet wśród bliskich, w kręgach rodzinnych i środowiskowych.

W ten sposób kurczy się i wyjąławia tradycyjna kondycja wymiany pomiędzy ludźmi. Cierpi na tym podmiotowość osobowa i tożsamość zbiorowa małych społeczności, grup sąsiedzkich itp. Nasila się znamienna ucieczka ku własnemu „ja”, pojawia się znieczulica, niechęć wobec świata ludzkiego. Rzeczy i przedmioty przysłaniają to co J. Szczepański określa jako „źródło najważniejszych ludzkich spraw” (Szczepański, 1984). Zachodzi nieuchronny, ale konsekwentny proces erozji sumień człowieka indywidualnego, poddanego presji czynników zewnętrznych. One to

powodują, że psychika ludzka ulega „bezprzeżyciowej” instrumentalizacji pod wpływem uprzedmiotowionego otoczenia. Owe wpływy wydają się obustronne, odbywają się w relacjach jednostki ze światem i odwrotnie. Człowiek coraz silniej nabywa w wyniku doświadczeń cywilizacyjnych cech gorszych z punktu widzenia tradycji moralnej i jej uniwersalnych kryteriów. Natomiast przyszłość jej ewolucji jest nieprzewidywalna, niejasna, pozbawiona wpływu wychowawczego w tradycyjnym rozumieniu. Dlatego potrzebny staje się namysł edukacyjny nad kondycją duchową człowieka współczesnego.

Niewątpliwie występuje tendencja do zastępowania wspólnoty opartej na więzi ducha, i poczucia tożsamości, solidarności w grupie i na rzecz tworów osobliwych korporacji, w których wartości ważne dla i między ludźmi, zastępowane są najczęściej wspólnotami interesu, osiągnięcia sukcesów itp. Dzieje się to kosztem normalnych i naturalnych relacji, zastępując je raczej pragmatyczną „technologią bycia razem”(Bauman, 2003) dla osiągnięcia celów ekonomicznych, hedonistycznych i prestiżowych. Ludzie raczej nabywają sprawności i umiejętności szybkiego tworzenia i zrywania tzw. układy w. a także wychodzenia z nich bez szwanku, po osiągnięciu swoich celów, często instrumentalnych i egocentrycznych. Nie skłonni są do budowania związków opartych na głębszej wzajemnej, identyfikacji dla wartości autotelicznych, osobowych, etycznych itp. Daje się zaobserwować narastanie nietrwałości i tymczasowości różnych związków międzyludzkich, które dotyczy bezrefleksyjność, niecierpliwość, brak kontynuacji, wyrażająca się zachowaniami „kończyć szybko i zaczynać od nowa”, „odważnie i często eksperymentować”(Ibid. p. 56).

Współcześnie zachodzą gruntowne zmiany w sferze tożsamości zbiorowej, środowiskowej, wspólnotowej, ale także, a może przede wszystkim w immanentnym odczuwaniu tożsamości własnej jako osoby autentycznie suwerennej i podmiotowej. Powoduje to również trudności w utrzymywaniu integralności osobowej i mentalnej, sfery subiektywnego odczuwania własnego człowieczeństwa. Groźna staje się zwłaszcza nasilająca się destrukcja perspektywy własnej i najbliższego otoczenia na rzecz tzw. „krytycznego planu życia”, szybkiego działania. Zatraceniu ulega długofalowy sens przeżywania własnego życia, zwłaszcza w sensie pokoleniowym, rodzinnym. Ten rodzaj postaw skraca siłą rzeczy horyzont widzenia siebie w perspektywie kontynuacji, ciągłości „kultury osobistej”, „legendy własnej”, tej osobliwej opowieści życia, owej narracji

wykraczającej poza krytką chwilę dzisiejszą. Powstaje pytanie, czy jest to zjawisko szerokie na, tyle, że narusza pewne, uniwersalne i podstawowe, konieczne kulturowo podstawy bycia ludzi ze sobą. Wielu badaczy tych zagadnień widzi w' tym zagrożenia, co więcej twierdzą, iż są one głębokie i nieodwracalne, nieuchronne i zagrażające kondycji ludzkiej w filogenetycznej perspektywie.

Obserwacje i badania wykazują na tendencję odwodzącą człowieka od życia wewnętrznego, podmiotowego, polegającego na aktywności nie interesownej, na osobistym przeżywaniu własnej egzystencji, na doznawaniu pozytywnej uczuciowości i głębszych doświadczeń osobowych, na pogłębionej refleksji i motywowaniu swoich postaw wyższymi wartościami; etycznymi, estetycznymi, poznawczymi, humanistycznymi, psychologiczno-empatycznymi itp. Coraz rzadsze stają się postawy życia, w' którymi jest się niezależnym, istotą podmiotową w sobie i wobec innych, istotą względnie wolną i iwyrczą, działającą twyrczo, nieskrępowaną w myśleniu i wyobraźni bycia sobą; istotą zdolną do kontemplacji i świata, do głębszych przeżyć, transgresyjnej intencjonalności i bezinteresownych poruszeń (Maslow, 1986).

Cywilizacja współczesna walnie przyczynia się do zawężenia, ujednolicenia, często także do drastycznego dysonansu pomiędzy tak pojętym życiem wewnętrznym a przejawami aktywności zewnętrznej, ktryra ogranicza i dominuje nad pierwotnym przeżywaniem tego świata. Zachodzi swoista nierywnowaga tych wymiarów istnienia. W konsekwencji życie przeciętnego człowieka staje się jednowymiarowe, „treściowo zubożone i sptycone, pozbawione wyraźnego sensu, coraz bardziej odseparowane od kultury' wy ższej i w artości autotelicznych, trwałych w ięzi międzyludzkich i zwykłego ludzkiego solidaryzmu” (Suchodolski, 2003: 3).

W tym kontekście należy podkreślić, że człowiek musi niezależnie od typu cywilizacji żyć w obu sferach pełnego istnienia. Sfery- te wzajemnie się warunkują, dopełniają. Na możliwie pełnym harmonizowaniu polega sztuka życia, jego jakość i czerpane satysfakcje. Co więcej decyduje o zdrowiu psychicznym, samopoczuciu i zdolności do pozytywnych oddziaływań na inne osoby w jego społecznym otoczeniu. Możliwości przywry ceni a rywnowagi pomiędzy życiem zewnętrznym, przedmiotowo-instrumentalnym, a żywieni wewnętrznym, podmiotowym, przeżyciowe egzystencjalnym rodzi współcześnie wątpliwości i sceptycyzm. Utrwała się pew-ien typ postaw, ktryre trzeba zmieniać w procesie edukacyjnym.

wychowawczymi i autowychowawczymi. Nie ma bowiem alternatywy wobec konieczności zahamowania tego zjawiska, „(...) jeśli życie ludzkie, w pełniejszym i uczłowieczonym jego kształcie, a być może i jego istnienie w /humanizowanej postaci, ma być uchronione i zabezpieczone”(Szymid, 2006: 227).

2. Nicktyre zagadnienia aksjologiczne i edukacyjne

Wobec złożoności zjawiska wychowania humanistycznego, etycznego, kulturowego, a zwłaszcza dla szeroko pojętej sfery wartości aksjologicznych konieczna jest gruntowna zmiana paradygmatów edukacyjnych i wychowawczych. Chodzi o zorientowanie ich na dziedzinę „antropo-poznawczą”, tj. dla zrozumienia znaczenia międzyludzkich wartości współżycia ze sobą. Problem ten nabiera obecnie szczególnej aktualności, gdyż mamy do czynienia z niepożądaną ewolucją indywidualnej i wspólnotowej kondycji człowieka w dobie „postmodernistycznej”. Edukacja aksjologiczna powinna wyznaczać nową niejako teleologię edukacyjną nastawioną na rozwijanie otwartej na drugiego człowieka empatii osobowej i społecznej, postaw altruistycznych, pożądanych wobec nasilających się procesów dehumanizacji, konkurencji międzyosobniczej oraz tendencji do relatywizowania wartości i norm współżycia.

Idzie, zatem o głębokie przesunięcie edukacyjne w dziedzinę aksjologicznych znaczeń, w obszar koniecznej „rekonstrukcji” moralno-czystej model porozumiewania się ludzi. Chyba, że uznamy, iż obecny stan jako naturalny i właściwy dla natury ludzkiej i kondycji humanistycznej człowieka. Chodzi więc o edukację dla głębszego pojmowania fenomenu istnienia, jego wartości i godności, szacunku dla przywileju życia jednostkowego, a zwłaszcza wspólnotowej odpowiedzialności za nie. Aktualny, więc pozostaje postulat „odbudowania” w dobie przesilenia cywilizacyjnego, kulturowego i „odczłowieczonych” mechanizmów życia - autotelicznych i antropologicznych form samoświadomości ludzi. Konieczne więc staje się uwzględnianie paradygmatów wychowania według naturalnych, można rzec, archetypowych, genetycznie źródłowych potrzeb afinnacji życia i człowieka, pełnego i bezwarunkowego akceptowania odmienności, ludzycznego zachwyty i zadziwienia nad życiem, przyrodą i fenomenem całego bytu. To także edukacyjne nobilitowanie permanentnego renesansu człowieka, przy jednoczesnym ograniczaniu egocentrycznego konsumeryzmu, który staje

się bezrefleksyjny, społecznie wyuczony itp. Wychowanie może stać się spełnieniem swoistej nadziei humanistycznej, przepełnionej optymizmem i racjonalną wiarą w „zwyczajne”, ludzkie wartości życia, ludzką przyzwoitość, lojalność itp. Ale te wartości trzeba rozwijać od początku i przez całe życie, we wszystkich przejawach wychowania.

Kraje Europy Środkowo-Wschodniej stopniowo wychodzą z traumy przełomu ustrojowego. Czas, więc sformułować adekwatne do nowych warunków koncepcje edukacyjno-wychowawcze odbudowujące deficyt zaufania i brak solidaryzmu między ludźmi. Zachodzi potrzeba uczenia na nowo podstawowej i uniwersalnej prawdy, iż nie jesteśmy sami i nigdy nie będziemy mogli w taki sposób istnieć. W realizacji własnych potrzeb życiowych, satysfakcji bycia, obcowania z innymi, przyjaźni, afinity egzystencjalnej bytu i współpracy (Sztompke, 2007: 32).

Potrzebna jest, więc w tym kontekście rzetelna diagnoza i dowartościowanie antropologicznej teleologii współczesnego wychowania, rozumianego jako aksjologiczne otwarcie na drugiego człowieka, uwzględniającej humanistyczny wymiar współodpowiedzialności moralno-egzystencjalnej, przeciwdziałającej się bezradności, osamotnieniu socjalnemu człowieka, w nasilającej się przestrzeni braku zaufania i osobliwego poczucia zawodu wobec drugiego człowieka. T. Pilch pisze, że „Samotność staje się normą. Zorganizowana wspólnota lokalna jest zdarzeniem rzadkim. (...) czynnikiem wyzwalamy jednostkę ze stanu bierności i obojętności jest świat jej wartości. I dodaj pesymistycznie, że osobowość altruistyczna to pewien wzorzec, ideał wychowywania, który przeżywa bardzo głęboki kryzys”(Pilch, 2005: 22).

Trzeba, więc poszukiwać pilnie alternatywy edukacyjnej i wychowawczej, która w skuteczny sposób wyeksponuje „prohumanistyczne” składniki holistycznie rozumianego wychowania, w jego socjalnym i moralnym wymiarze. Wychowania odnajdującego pogubione we współczesnym świecie zdolności odczuwania jednostkowej i zbiorowej więzi i satysfakcji, potrzeby i zdolności do wsparcia człowieka, którego przeryśł świat, pozostawiając go w poczuciu zagrożenia egzystencjalnego i położeniu rzeczywistej alienacji duchowej, intelektualnej i życiowej.

Istnieje dziś zapotrzebowanie na taką teorię i praktykę edukacyjną, w której zagadnienie wartości, sensu życia i godności człowieka znalazłoby się w centrum uwagi. Oczekiwania te mogą być spełnione dzięki globalnej

pedagogice wartości, a w jej ramach globalnej dydaktyce wartości (Pasterniak. 1991: 11). Prowadząc rozważania nad miejscem wartości w przestrzeni edukacyjnej W. Pasterniak dzieli je na samoistne i niesamoistne. Wartości samoistne mają konkretne odniesienie do realnego bytu człowieka. Jednakże droga do prawdy prowadzi poprzez rozpoznanie i rozumienie wartości niesamoistnych (tworzonych przez jednostki), dzięki którym psychicznie oraz w wymiarze doświadczeń metafizycznych i religijnych możemy' przybliżyć się do wartości samoistnych. Wartości niesamoistne są rodzajem ludzkiej wiedzy szczególnego rodzaju, owym polem grawitacyjnym Prawdy, wiedzy prawdziwej, czyli wartości samoistnych. W rozumieniu naocznym wartości nie da się oddzielić od wiedzy prawdziwej, tak jak nie można oddzielić materii od pola grawitacyjnego (Pasterniak, 1995: 16).

Potrzebę wyraźnego z zwrotu ku pedagogice wartości eksponuje także S. Kunowski, który u podstaw współczesnej pedagogiki stawia takie wartości jak: miłość, prawda, wolność, prawa człowieka, demokracja. Badacz ten zwraca szczególną uwagę na wielkie znaczenie wychowania chrześcijańskiego, które ma służyć ludzkiemu przeobrażeniu jednostki egoistycznej w człowieka uduchowionego (Kunowski, 1993).

Także i W. Cichoń zauważa, iż głębsze zrozumienie natury procesu wychowania wymaga wydobycia jego aspektów aksjologicznych i antropologicznych. Wszak w procesie wychowania uczestniczy nie tylko wychowawca i wychowanek, ale także zaangażowane są w niego wartości realizowane w nim i kształtujące jego treść, cele i ideały. Uchwycenie istoty procesu wychowawczego wymaga, poznania szczególnej roli wartości w jego ontycznej strukturze. Najbardziej pożądane wychowawczo są te wartości moralne, które powinny przysługiwać człowiekowi w sposób trwały i wiązać się twórczo z jego naturą. Jako zalety' charakteru i osobowości wytwarzają one bowiem trwałe skłonności i dyspozycje moralne i umożliwiają realizowanie innych pozytywnych wartości. Do cennych z wychowawczego punktu widzenia wartości moralnych należy między innymi szlachetność, prawość, wytrwałość, odpowiedzialność (Cichoń, 1993: 119-121).

Za aksjologicznymi podstawami wychowania opowiada się również M. Łobocki. W swoich dociekaniaх badawczych zwraca uwagę na szczególne znaczenie wartości moralnych dla prawidłowego przebiegu procesu wychowania i podkreśla, że w warunkach powszechnego

instrumentalnego traktowania człowieka niezbędnym zadaniem jest wychowanie do altruizmu. W ten sposób bowiem można skutecznie walczyć z dewaluacją wartości moralnych, hipertrofią postaw konsumpcyjnych, brakiem trwałości współczesnej rodziny, anonimowością w kontaktach międzyludzkich, instytucjonalizacją życia społecznego (Łobocki, 1996: 91-95).

Czynione przez znaczące grono badaczy zabiegi intelektualne, prowadzone analizy, wnioski i konstatacje mają niewątpliwie istotne walory poznawcze, wyjaśniające i prognostyczne. Ale, jak dotąd zdecydowanie mało uwagi przywiązuje się tej całej złożonej i w istocie podstawowej sferze edukacji, wychowania i współczesnego rekonstruowania i humanistycznego waloryzowania podstaw ludzi dla ogólnej wizji moralności w świecie globalnym i postmodernistycznym. Współczesna rzeczywistość kulturowa i społeczna staje się coraz bardziej obojętna wobec tradycyjnych form moralnych, zarówno oświeceniowej, klasycznej (antycznej), czy nawet religijnych. Ale paradoksalnie ta sama rzeczywistość rodzi fundamentalizmy i nietolerancje religijne, wyznaniowe i światopoglądowo - etyczne, którym towarzyszą różne przejawy terroryzmu kulturowego, moralnego, zbrojnego itp.

Pojawia się kluczowy postulat edukacji humanistyczno-moralnej, który zamiast schematycznych i formalnych nawoływań etycznych — domaga się zaangażowania moralnego w skali globalnej, wywołwanego poczuciem zagrożenia lub niedostatecznego zabezpieczenia niezbywalnych wartości ogólnoludzkich, które zostały ukształtowane w wielorakim rozwoju ludzkości. Chodzi tu o takie wartości, które mimo iż nie są akceptowane przez wszystkich ludzi, w każdej epoce i pod każdą szerokością geograficzną to jednak są na tyle powszechne, że można je uznać - z tym zastrzeżeniem - za ogólnoludzkie. Do wartości tych należy: nadzieja, sprawiedliwość, odpowiedzialność, miłość, szacunek dla osób starszych, rodziców, poczucie wspólnego obowiązku w ramach określonej grupy społecznej, dobro, pracowitość, humanizm, troska o rodzinę, autorytet, świadomość grupowa w ramach grupy etnicznej, kulturowej, religijnej (Sztumska, 1993: 125-126). Szczególna ranga tych wartości wynika z tego, iż stoją one na straży tożsamości człowieka, na straży demokracji i dobra globalnego, co jest szczególnie ważne w obliczu aktualnych przemian zmierzających ku społeczności globalnej.

Generalnie chodzi o takie fundamentalne wartości dla ludzkości, jak: etyka zorientowana na problematykę ekologiczną, ochrony życia, zagadnienia etyki religijnych w świecie globalnych sprzeczności i unifikacji,

zderzeń i w'spylistnienia różnych formacji moralnych w otwartym świecie. Wreszcie na pierwszy plan wysuwają się etyczne zagrożenia antropologiczno-humanistyczne, związane z ogólną dehumanizacją i pogarszaniem się kondycji międzyludzkich interakcji. To także przybrała przezwycięzania zjawiska załamania się takich podstawowych pojęć moralnych i wartości życia, jak godność autoteliczna i podmiotowy wymiar człowieka i człowieczeństwa w obecnej dobie oraz bliższej i dalszej perspektywie. Chodzi także o moralną rewindykację duchowości, jakości egzystencjalnej, poczucia człowieczeństwa jako wartości podstawowej.

Można z tego wyciągnąć wniosek, że trzeba drogą ewolucji poprzez edukację rewidować kulturę konsumpcji, poszerzania wyobraźni moralnej ludzkości wobec niemożności wzięcia na siebie globalnej odpowiedzialności za porządek cywilizacyjny i naruszanie rywnowagi egzystencjalnej, moralnej, ekologicznej itp. Wielu współczesnych myślicieli mywi wprost o potrzebie „odrodzenia duchowego”. I zapewne jest w' tym osobiwa utopia humanistyczna, czy antropologiczna, ale nic ma swojej alternatywy. Dlatego jest podnoszona i nadal będzie aktuacją refleksją i nadzieją ludzt.

Edukacja dla globalnych wartości etycznych może głęboko zrekonstruować świadomość człowieka w jego świecie, wywołać stan rozumienia siebie, ego ludzkiego, jako immanentnej części własnego świata. Są to wielce pacyfistyczne hasła i wezwania, na ogół mało skuteczne, jak dowodzi praktyka życia, ale w tym wypadku treść problematyki ma wyjątkowe i fundamentalne znaczenie dla przyszłości globu i człowieka na nim. Skoro wołania o ludzką solidarność i moralność globalną nie odnoszą w'sryd możliwych tego świata należytego odzewu, to fakt ten uzasadnia potrzebę edukacji zgodnej z takim przesłaniem intelektualnym i etycznym: „Nie pytaj, co świat może dla ciebie zrobić, ale co ty możesz zrobić dla świata. Nie pytaj, co ludzkość może dla ciebie zrobić, pytaj, co ty możesz zrobić dla innych” (Bauman, Tesner, 2003: 89). Edukacja taka opiera się na takiej fundamentalnej konkluzji, że potrzebujemy poczucia, zgodnie z którym w rzeczywistości tworzymy jedną społeczność - że uznajemy nic tylko siłę zakazyw, powstrzymujących nas przed zabijaniem się nawzajem, ale rywnież wagę obowiązku wzajemnej pomocy. Stąd kolejny postulat edukacyjny w tej dziedzinie, który sprowadza się do moralnego nakazu „globalnej odpowiedzialności”.

W działalności naukowo-badawczej pracownikow naukowych Instytutu Pedagogiki, szczegylnie w ostatnich 10-ciu latach szeroko są uwzględniane

problemy i myśl antropologiczne - pedagogiczna XXI wieku. To także kierunek badań, konferencji i publikacji naukowych zorientowanych na pedagogikę i praktykę „edukacji ku wartości”. Istotny wpływ na kształtowanie się modelu realizowanych badań edukacyjnych „ku wartościom”, mają zmiany w filozofii edukacyjnej i lansowanych strategiach dotyczących szerokiego programu opieki, powszechnego wychowywania opartego o system uznawanych wartości i kształcenia przez całe życie, odpowiadające perspektywom rozwijania nowoczesnego i globalnego społeczeństwa „wieku wiedzy oraz informatyki” (Niemiec, 2005:334-336). Współczesność domaga się renesansu wartości w procesach edukacyjnych, ich respektowania wynikającego z głębokiego rozumienia ich znaczenia dla kształtowania dojrzałej osobowości człowieka na miarę XXI wieku.

Pracownicy Uniwersytetu Rzeszowskiego, a w szczególności Instytutu Pedagogiki włączają się do interdyscyplinarnego dialogu o edukacji, czyniąc jego podstawą wartości ogólnoludzkie. Problematyka publikowanych monografii, prac pod redakcją i artykułów akcentuje potrzebę renesansu wartości w dialogu edukacyjnym, poszukiwania oraz eksponowania aksjologicznego wymiaru kształcenia i wychowania. Zaprezentowane niżej prace sytuują się w tej humanistycznej i aksjologicznej płaszczyźnie. Przyczyniają się one do ożywienia dyskursu naukowego i stanowią bogate spektrum edukacyjnych odniesień.

3. Wybrane realizacje naukowe w dziedzinie pedagogiki humanistycznej i aksjologicznej Instytutu Pedagogiki Uniwersytetu Rzeszowskiego

I. WYBRANE MONOGRAFIE I PRACE POD REDAKCJĄ (2002-2008)

1. Z. Frączek, Edukacja aksjologiczna wobec potrzeb współczesności, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2002, ss. 200.

Praca ta podejmuje problematykę aksjologiczną, a w szczególności poświęcona została zagadnieniom związanym z respektowaniem wartości ogólnoludzkich w procesach kształcenia. Składa się ona z trzech części. Część pierwszą tworzą następujące rozdziały: Wartość jako kategoria naukowa; Miejsce wartości ogólnoludzkich w procesach kształcenia; Realizacja wartości ogólnoludzkich w podstawowych systemach dydaktycznych; Obecność wartości ogólnoludzkich w programach

kształcenia. W części drugiej pracy zawarto założenia metodologiczne. Ostatnia część pracy odślania wyniki badań własnych wskazujących na stopień rozumienia przez współczesną młodzież pojęcia „wartości ogólnoludzkie”, poziom respektowania przez młodzież wybranych wartości ogólnoludzkich oraz obiektywne i subiektywne czynniki wywołujące trudności w respektowaniu wartości przez respondenty

2. Edukacja humanistyczna, aksjologiczna i estetyczna w świetle programów i potrzeb oświatowych, (red.): J. Kida, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2003, ss. 528.

Książka zawiera materiały zaprezentowane na międzynarodowej konferencji naukowej poświęconej edukacji humanistycznej, aksjologicznej i estetycznej zorganizowanej przez Instytut Pedagogiki Uniwersytetu Rzeszowskiego. Tematyka książki koncentruje się na kształceniu humanistycznym, edukacji aksjologicznej i kształtowaniu postaw estetycznych dzieci i młodzieży w procesie dydaktyczno wychowawczym. Praca składa się z trzech części: Edukacja literacka i artystyczna; Edukacja językowa; Pedagogiczne i aksjologiczne aspekty edukacji.

W pracy tej odnajdujemy następujące teksty:

- Z. Remiszewska, Konteksty edukacji aksjologicznej.
- A. Krzanowski, Treści humanistyczne w programie edukacji regionalnej.
- Ł. Dawid, O aksjologiczny wymiar edukacji regionalnej.
- S. J. Rittel, Człowiek w śryd wartości antycznych.
- K. Szmyd, U źrydeł polskiej pedagogiki kultury i humanistycznej aksjologii wychowania

3. K. Szmyd, Tworcy nauk o wychowaniu w środowisku akademickim Lwowa (1860-1939), Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2003, ss. 530.

Praca jest obszernym ujęciem monograficznym genezy i warunków rozwoju nauk pedagogicznych w Uniwersytecie Lwowskim w II połowie XIX do wybuchu II wojny światowej. Ukazuje wieloaspektowe przesłanki; naukowe, intelektualne i akademickie w środowisku lwowskim, które wpływały na kształtowanie się kierunków myśli pedagogicznej i instytucjonalnych form uprawiania pedagogiki akademickiej. Prezentuje tło społeczne i kulturowe, a także potrzeby szkolnictwa wielokulturowego Lwowa i Galicji doby autonomicznej, które wpływały na rozwój teorii i zastosowań wiedzy pedagogicznej. Na tym tle zarysowano sylwetki

osobowe, intelektualne twórcy tej dziedziny nauki, działalność Tajnego Uniwersytetu Ukraińskiego i jego twórcy. Książka przedstawia ponadto złożone relacje międzykulturowe i etniczne w wielonarodowościowym Lwowie, na Uniwersytecie i w szkolnictwie.

4. A. Horbowski, Kultura w edukacji, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2004, ss. 240.

W pracy tej wyeksponowano humanistyczne i aksjologiczne podstawy edukacji kulturalnej. Zawiera ona następujące rozdziały: Kultura celem edukacji; Pedagogika kultury; Podstawy edukacji kulturalnej; Możliwość systemowego traktowania edukacji kulturalnej; Alfabetyzacja kulturalna; Szkoła ośrodkiem edukacji kulturalnej; Ogniwo systemu edukacji kulturalnej w środowisku lokalnym; Treści współczesnej edukacji kulturalnej.

5. J. Miąso, Antropologia - wychowanie - miłość. Zarys antropologii wychowania Jana Pawła II. Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2004, ss. 220.

Praca podejmuje kwestię wychowania człowieka do miłości. Utrzymuje się ona w nurcie pedagogiki personalistycznej. Tworzą ją trzy rozdziały: Koncepcja człowieka u podstaw wychowania do miłości; Miłość jako spełnienie człowieka; Środowiska wychowania do miłości.

6. Aksjologiczne horyzonty wychowania człowieka XXI wieku, (red.): Z. Frączek, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2004, ss. 181.

Publikacja ta odsłania kondycję moralną współczesnego człowieka i związane z tą kwestią aksjologiczne problemy współczesnej edukacji. Praca składa się z trzech części: W poszukiwaniu aksjologicznych podstaw kształcenia i wychowania; Wybrane propozycje aksjologiczne; Wzorzec osobowy nauczyciela. W książce tej można odnaleźć teksty o następującej problematyce:

- J. Łach, Homo paedagogicus w XXI wieku, ciągły proces wychowawczy człowieka w świetle pedagogiki i antropologii chrześcijańskiej w czasach współczesnych.

- W. Furmanek, Humanistyczne wymiary pracy człowieka.

- E. Kwiatkowska, Wychowanie do wolności jako istota wychowania w XXI wieku.

- Z. Frączek, Homo paedagogicus wobec „kultury instant”.

- J. Morbitzer, Internet - nowe wyzwania aksjologiczne.

7.25 - lecie pontyfikatu Jana Pawła II. Odpowiednie dać rzeczy

słowo, (red.): W. Furmanek, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2004, ss. 262.

Zaprezentowane w tym zbiorze teksty przybliżają czytelnikowi i istotę i wartości nauczania Jana Pawła II. Praca składa się z dwóch części: Horyzonty dojrzałego spojrzenia; Spojrzenia miłością bogate. Na uwagę zasługują m. in. teksty:

- W. Furmanek, Cywilizacja miłości a zjawiska współczesnego życia człowieka.

- K. Bochenek, Centralne miejsce człowieka jako osoby w refleksji Jana Pawła II.

- A. Kasperkowicz, Wolność w ujęciu Karola Wojtyły.

- M. Ćwioro, Odpowiedzialność w nauczaniu Jana Pawła II.

8. Świat wartości młodzieży z symptomami niedostosowania społecznego, (red.): F. Kozaczuk, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2005, ss. 156.

Książka ta przybliża problematykę aksjologii młodzieży, która weszła w konflikt z prawem. Składa się ona z siedmiu rozdziałów: Wartości i aspiracje młodzieży; Metodologiczne podstawy badań własnych; Zainteresowania nieletnich i sposoby spędzania wolnego czasu; Hierarchie wartości i aspiracji badanych; Normy moralno - prawne w życiu skazanych; Determinanty aspiracji nieletnich; Postulaty i uwagi dyskusyjne.

9. A. L. Zachariasz, Antropocizm. Człowiek a sens istnienia, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2005, ss. 328.

Praca ta stanowi próbę racjonalizacji rzeczywistości bytu ludzkiego jako przedmiotu poznania współczesnej wiedzy teoretycznej. Składa się ona z pięciu części: Człowiek w kulturze europejskiej; Człowiek jako problem filozofii; Człowiek i jego świat, czyli człowiek wobec skończoności form istnienia przedmiotowego; Człowiek jako byt metafizyczny.

10. Wartości w pedagogice, red. W. Furmanek, Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu, Rzeszów - Warszawa 2005, ss. 508.

W opracowaniu tym zgromadzono teksty ukazujące miejsce jakie zajmują i zajmować powinny wartości w teorii i praktyce pedagogicznej. Książka składa się z czterech części: Wartości kategorią pedagogiczną; Język jako nośnik wartości; Wartości w procesach pedagogicznych; Wartości w pracy nauczyciela. Odnajdujemy tu następujące teksty:

- J. Homplewicz, Aksjologia pedagogiczna wobec współczesnych

zagrożeń cywilizacyjnych.

- K. Denek, Wartości edukacji szkolnej.
- Z. Frączek, Obudzić człowieczeństwo w człowieku - idea edukacji humanistycznej.
- K. Chalas, Wychowanie ku wartościom - podmiotowe trudności realizacji w praktyce edukacyjnej.
- E. Czaja, Nauczyciel humanista i jego rola w odsłanianiu świata wartości młodzieży.

11. Prawa dziecka. Wybrane aspekty, (red.): I. Marczykowska, E. Markowska - Gos, A. Solak, W. Walc, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszyw 2006, ss. 333.

Książka ta podejmując problematykę przestrzegania praw dziecka wpisuje się znakomicie w nurt pedagogicznych rozważań humanistycznych. Składa się ona z następujących części: Prawa dziecka w teorii i praktyce wychowawczej; Prawa dziecka w procesie edukacji; Prawa dziecka w systemie opieki; Dzieci o specyficznych potrzebach i ich prawa

12. Koncepcje pomocy współczesnemu człowiekowi w teorii i praktyce, (red.): Z. Frączek, B. Szluz, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszyw 2006, ss. 260.

Publikacja ta przybliża sytuację człowieka we współczesnym świecie, ukazuje jego koncentrację na wartościach materialnych, rynkowych, a także relatywne i okolicznościowe traktowanie wartości ogólnoludzkich, co jest przyczyną patologizacji życia społecznego wynikającej z kryzysu człowieka. Książka składa się z czterech rozdziałów: Wyzwania współczesności. O nowe jakości aksjologiczne; W poszukiwaniu skutecznych form pomocy współczesnemu człowiekowi; Koncepcje pomocy dziecku i rodzinie; Pomoc współczesnemu człowiekowi - perspektywa praktyczna.

W opracowaniu tym odnajdujemy m. in. teksty:

- K. Szmyd, Ocalić cywilizację. Szansa czy niemożność?
- W. Walc, Jakość życia człowieka - płaszczyzna aksjologiczna w systemie edukacji.
- Z. Frączek, Inwestować w człowieka - w poszukiwaniu wartościowej edukacji.
- M. Cwynar, System wartości młodzieży na przełomie wieków;

13. Nauczyciel między tradycją a współczesnością. Teoria i praktyka, (red.): E.I. Laska, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszyw 2007, ss. 294.

W pracy tej zawarto teksty odsłaniające potrzeby i szanse doskonalenia jakości edukacji, szkoły i nauczycieli. Zaprezentowano wiele oryginalnych i nowatorskich myśli przybliżających aksjologiczną perspektywę podejmowanej problematyki. W tym zakresie godne uwagi są następujące teksty: A. Horbowski, Aksjologiczne aspekty portretu nauczyciela; K. Szmyd, Nauczyciel wobec kryzysu wartości społecznych i wychowawczych; J. Niemiec, Nauczyciele uwikłani współczesnością; J. Borowik, Nauczyciel jako twyrca nowego ładu społecznego.

14. Człowiek a wychowanie. Europejskie możliwości i zagrożenia, (red.): J. Łach, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2007, ss. 212.

W książce tej wyeksponowano humanistyczne podstawy wychowania człowieka w dobie globalizmu. Tworzą ją trzy części: I Człowiek a wychowanie w europejskiej kulturze minionych wieków. Ideały edukacyjne największych myślicieli i wychowawców oraz tradycje Europy; II Człowiek a wychowanie. Homo Europeus w XX/XXI wieku a współczesne kierunki w wychowaniu człowieka; III Wyzwolić w nas miłość, być hojnym i bezinteresownym dla własnego „Ja”. W pracy tej odnajdujemy teksty⁷: K. Szmyd, Narodowy charakter świadomości a religijność polska; J. Łach, Homo europeus w świetle antropologii biblijnej i nauczania Jana Pawła II; A. Śniegulska, Wychowanie a miłość; Z. Frączek, Wychowanie a wolność; E. Kos, Wychowanie a rodzina.

15. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego, Psychologia i Pedagogika, (red.): K. Szmyd, Rzeszów 2007.

W opracowaniu tym jeden z rozdziałów został poświęcony rozważaniom nad aksjologią wychowania. Godne uwagi w tym zakresie są następujące teksty: K. Szmyd, Edukacja wobec cywilizacyjnych i etycznych problemów współczesności; K. Węgrzyn - Białogłowicz, O wartościach współczesnego społeczeństwa - mieć czy być; Z. Frączek, W stronę edukacji aksjologicznej - przemiany i perspektywy; M. A. Gawle, System wartości a edukacja zintegrowana; A. Horbowski, Teoretyczno - praktyczne konteksty andragogiki kultury.

16. Czas jako wartość we współczesnej pedagogice, (red.): W. Furmanek, Wydawnictwo Oświatowe FORSZE, Rzeszów 2008, strona 367.

W tekstach wchodzących w skład tego opracowania wyeksponowano myśl, która wskazuje na to, że wartość czasu zaczynamy doceniać wtedy, gdy doceniamy wartość istnienia. Z kolei doceniając wartość swego życia

zaczynamy cenić również inne wartości ostateczne takie jak piękno czy prawda. Książka ta składa się z czterech części: Czas w refleksji naukowej; Czas jako kategoria współczesnej pedagogiki; Czas i rozwój człowieka; Wychowanie ku wartościom czasu. Na uwagę czytelnika zasługują m. in teksty:

- B. Dymara, Czas jako wartość w życiu dorosłych i dzieci.
- K. Chalas, Funkcje czasu w urzeczywistnianiu wartości.
- W. Kojs, Temporalne aspekty zdarzeń edukacyjnych.

17. K. Duraj - Nowakowa „Podejście całościowe do pedagogiki”, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2008, stron 220.

Książka ta ma postać podręcznika. Zebrano w niej treści przydatne w dydaktyce szkoły wyższej, zwłaszcza w procesie nauczania - uczenia się na kierunku - pedagogika. W szczególności idzie o treści z takich przedmiotów jak: pedagogika ogólna, teoria wychowania, czy' współczesne kierunki pedagogiczne.

18. B. Lulek „Współpraca szkoły, rodziny i środowiska”, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2008, stron 230.

W pracy tej podjęto problematykę współpracy szkoły z rodziną i instytucjami działającymi w środowisku celem skutecznej realizacji zadań dydaktyczno - wychowawczych. Składa się ona z następujących rozdziałów: Współpraca szkoły, rodziny i środowiska w teorii i praktyce pedagogicznej; Teoretyczne przesłanki partnerstwa i współpracy szkoły z rodziną i środowiskiem; Współpraca szkoły z rodziną i instytucjami środowiska lokalnego w świetle badań.

19. K. Barłyg „Wspomaganie rozwoju dzieci z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim w różnych formach edukacji wczesnoszkolnej, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2008, stron 517

W opracowaniu tymi szczególną uwagę zwrócono na wartość i potrzeby dziecka upośledzonego w stopniu lekkim. Ukazano problemy' związane z diagnozowaniem tych dzieci i wspomaganie ich rozwoju.

II WYBRANE PUBLIKACJE W RECENZOWANYCH CZASOPISMACH I ZESZYTACH NAUKOWYCH (za rok 2006-2008) '

1. K. Szmyd, Edukacja dla kultury społecznej i kondycja wspólnoty, Kultura i Edukacja” 2006, nrl.

2. K. Szmyd „Edukacja wobec kryzysu wartości społecznych”. Oświata i Wychowanie 2006, nr 3.

3. K. Szmyd „Antyczne i renesansowe źródła pedagogiki kultury i aksjologii wychowania, Oświata i Wychowanie nr 3(748), 2003, s.27-30.

3. K. Szmyd „Edukacja wobec cywilizacyjnych i etycznych problemów współczesności”, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego 2007, nr 46, Pedagogika i Psychologia.

4. Z. Frączek „W stronę edukacji aksjologicznej - przemiany i perspektywy”, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego 2007, nr 46, Pedagogika i Psychologia.

5. M. Ubennan „Wychowanie przez sztukę potrzebą człowieka XXI wieku”, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego 2007, nr 46, Pedagogika i Psychologia.

6. J. Boczar „Aksjologiczny wymiar edukacji muzycznej”, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego 2007, nr 46, Pedagogika i Psychologia.

7. K. Węgrzyn - Białogłowicz „Preferowane wartości młodzieży akademickiej”(w:) Zeszyty Naukowe PWSZ w Sanoku, Sanok 2007.

9. K. Szmyd „Polacy i Ukraińcy wobec Rady Szkolnej Krajowej w początkach jej działalności (1867 - 1880)”, Przegląd Historyczno - Oświatowy 2008, nr 3-4.

10. B. Szluz „Wolontariat formą wsparcia osoby niepełnosprawnej i jej rodziny”, Roczniki Teologiczne 2008, t. 55, z. 10.

11. M. Chodkowska „W poszukiwaniu perspektyw interdyscyplinarności teorii i praktyki pedagogicznej, Rocznik Pedagogiczny 2008, t.31.

12. M. Chodkowska „Autorytety moralne młodzieży studiującej”, Forum Oświatowe 2008, nr 1.

13. R. Kryl „Duchowość nauczyciela akademickiego”, Pedagogika Katolicka 2008, nr 2.

III WYBRANE PUBLIKACJE W PRACACH POD REDAKCJĄ (za rok 2006-2008)

1. K. Szmyd „W kręgu problemów etnicznych i wielokulturowych Uniwersytetu Lwowskiego doby autonomicznej (1868-1939)”, (w) Polska i jej wschodni sąsiedzi, t. 7, red. A. Andrusiewicz, Rzeszyw 2006.

2. K. Szmyd „Czy grozi nam kryzys wartości edukacyjnych?”, (w.): Współczesne problemy kulturowe i edukacyjne, red. B. Szluz, Rzeszyw

2006.

3. K. Barlyg „Wyzwania edukacji integracyjnej wobec wymogów jednoczącej się Europy”, (w) *Filozofia tożsamości*, red. J. Kojkoła, Gdańsk 2007.

4. K. Szmyd „Szkoła i nauczyciel - w kręgu ograniczeń funkcji pedagogicznej”, (w) *Przemoc. Konteksty społeczno - kulturowe, Tl, Społeczne i psychologiczne aspekty' zjawiska*, red. B. Szluz, Rzeszyw 2007.

5. K. Szmyd “Teacher in the face of contemporary educational dilemmas” (w.) *Competences and Teacher Competence*, red. A.Peko, S.V.Shmaley, Osijek 2007.

6. B. Szluz „Wolontariat wyrazem miłości dla człowieka niepełnosprawnego”, (w:) *Oblicza miłości w pedagogice*, red. M. Białas, D. Ruszkiewicz, Łydz 2007.

7. K. Szmyd „W świecie bajki i dziecięcej refleksji”, (w) M.Uberman *Obrazkove Pribehy*, Uniwersytet w Preszowie 2007.

8. K. Szmyd „Wieloetniczny i wielokulturowy fenomen Lwowa 1868-1918”, (w.) *Polska i jej wschodni sąsiedzi T.9*, red. A. Andrusiewicz, Rzeszyw 2008.

9. Z. Frączek „Między nadzieją a zwątpieniem - w poszukiwaniu szkoły jutra”, (w:) *Edukacja Jutra XV Tatrzańskie Seminarium Naukowe, T. II*, red. K. Zatoń, T. Koszczyc, Wrocław 2008.

10. U. Gruca - Miąsik „Edukacja moralna w dialogu, profesjonalna perspektywa etyczna”, (w:) *Tocząca się reforma edukacji w dialogu i perspektywie*, red. A. Karpińska, Białystok 2008

11. A. Sniegulska „Wspomaganie rodzin dotkniętych bezrobociem ważną powinnością we współczesnym świecie”, (w) *Opieka i pomoc społeczna wobec wyzwań współczesności*, red. W. Walc, B. Szluz, I. Marczykow'ska, Rzeszyw 2008.

12. Z. Frączek „Kształtowanie świadomości wartości zdrowia jako zadanie współczesnej edukacji”, (w:) *Edukacja Jutra XVI Tatrzańskie Seminarium Naukowe, T. I*, red. K. Denek, T. Koszczyc, Wrocław' 2008.

13. M. Kocyk „Wypalenie zawodowe nauczycieli”, (w) *Wypalenie zawodowe pracowników służb społecznych*, red. T. Zbyrad, Stalowa Wola 2008.

14. K. Szmyd, M. Ubennan „Nauczyciel w' obliczu edukacyjnych dylematów ponowoczesności, (w) *Nauczyciel w świecie współczesnym*, red. B. Muchacka, M. Szymański, Kraków 2008.

Zaangażowanie pracowników naukowych Uniwersytetu Rzeszowskiego w rozwijanie humanistycznych i aksjologicznych horyzontów' edukacji przejawia się w organizowanych przez nich konferencjach naukowych.

KONFERENCJE ORGANIZOWANE W LATACH 2006 2008

I. W roku 2006

1. 8 - 9. 05. 2006 - Iwonicz Zdryj, temat konferencji: „Nauczyciel między' przeszłością a terażniejszością”. /Instytut Pedagogiki/

2. 29 - 31.05. 2006 - Iwonicz Zdryj, temat konferencji: „System oświatowy w' Galicji 1772 - 1918 i jego rola w przemianach cywilizacyjnych”. /Instytut Pedagogiki/

3. 30 - 31. 05. 2006 - II Bieszczadzkie Seminarium Naukowe nt. „Wartości w pedagogice”. /Instytut Techniki/

4. 28. — 29. 09. 2006 - V Międzynarodowa Konferencja Naukowa nt. . Wielokulturowe środowisko historyczne Lwowa w XIX i XX wieku. / Wydział Socjologiczno - Historyczny/

5. 30. 11. - 01. 12. 2006 - Rzeszyw; Leżajsk, temat konferencji: - „Przemoc wobec dzieci - profilaktyka i interwencja”. /Instytut Pedagogiki/

II. W roku 2007

1. 29 - 30 maja 2007 — III Bieszczadzkie Seminarium Naukowe nt „Wartości w pedagogice”. /Instytut Techniki/

2. 07 - 09. 05. 2007 - Olszanica, temat konferencji: „Prawne i socjokulturowe uwarunkowania profilaktyki i resocjalizacji”. /Instytut Pedagogiki/

3. 27. - 28. 09. 2007 - Rzeszyw', temat konferencji: „Historia - mentalność - tożsamość. Miejsce i rola historii oraz historyków w życiu narodu polskiego i ukraińskiego w XIX i XX wieku”. /Wydział Socjologiczno - Historyczny/

III. W roku 2008

1. 7/ - 28. 05 2008 - IV Bieszczadzkie Seminarium Naukowe nt. „Wartości w pedagogice”. /Instytut Techniki / 2. 30 - 31. 05. 2008 - Rzeszyw, temat konferencji: „Obszary wsparcia rodziny. Perspektywa lepszego jutra. Diagnoza - profilaktyka - wsparcie”. /Instytut Pedagogiki/

3. 22 — 24. 10. 2008 - Rzeszyw', temat konferencji: „Teraźniejszość wobec wyzwań edukacyjnych do kreowania cywilizacji przyszłości - inspiracje Floriana Znanieckiego we współczesnych badaniach przemian edukacyjnych i społecznych”. /Instytut Pedagogiki/

Pracownicy Instytutu Pedagogiki aktywnie uczestniczą również w zagranicznych konferencjach i prezentacjach naukowych dzieląc się swoimi osiągnięciami i doskonaląc w lasny warsztat badawczy. Spośród zorganizowanych w latach 2006-2008 na uwagę zasługują:

1. Międzynarodowa Konferencja Naukowa, nt. „Nauczyciel wobec współczesnych wyzwań edukacyjnych”, V. 2006, Osijek, (Chorwacja).

2. Wernisaż twórczości artystyczno-pedagogicznej dra J. Tomali i prezentacja „Bajki obrazkowej” dr M. Ubennan, XI 2007, Uniwersytet Preszovski, (Słowacja).

3. Międzynarodowa Konferencja nt. „Pedagogika społeczna, praca socjalna i andragogika», X 2007, Uniwersytet Preszovski (Słowacja).

4. Międzynarodowa Konferencja nt. „Kształcenie ustawiczne dla pełnego rozwoju”. Naukowa - Plitvice - Chorwacja, Uniwersytet Rijeka, Fakultet Edukacji Nauczycielskiej, 21-23V 2008.

5. Międzynarodowe Konferencja Nauko wa nt. „Tire Quality' of Education”. Nyireghaza, Uniwersytet i Collegium Nyireghaza, 18-19 IX 2008.

6. Międzynarodowa Konferencja Naukowa nt. „Misja wykładowcy szkoły wyższej w kontekście współczesnych wyzwań edukacyjnych”. Uniwersytet Lwowski, 16-18 X 2008.

O intensywnych działaniach badawczych nauczycieli akademickich Instytutu Pedagogiki UR nad rozwijaniem humanistycznych i aksjologicznych kontekstów i orientacji w naukach pedagogicznych świadczą podejmowane i kontynuowane przez nich tematy badawcze.

Wybrane tematy badawcze realizowane w latach 2007-2008 i przeznaczone do kontynuacji w 2009 roku.

1. Perspektywy humanistyczne dla rozwoju współczesnej pedagogiki;
2. Wybrane problemy kultury i oświaty dorosłych;
3. Szkoła i nauczyciel wobec wyzwań cywilizacji i edukacji XXI wieku;
4. Problemy pomocy; opieki i wsparcia - kierunki przemian w opiece nad dzieckiem;
5. Wybrane problemy komunikacji rodzinnej;
6. Uwarunkowania oddziaływań profilaktycznych i resocjalizacyjnych

Uwagi na zakończenie

Badania naukowe realizowane w ośrodku rzeszowskim mieszczą się w

kręgu współczesnych potrzeb edukacji dla wartości aksjologicznych, etycznych, kultury współżycia ludzi, a więc szerzej pojętej dziedziny humanistycznej. Zorientowane są na krytyczną analizę zmiennego obrazu współczesnej rzeczywistości antropo-wychowawczej. Jednocześnie są to działania naukowo-poznawcze przekładające się na realia edukacyjne. Głównie służą diagnozowaniu i wyjaśnianiu zjawisk w makroskali społeczno-kulturowej, ale także w wymiarze bezpośrednich badań empirycznych w określonych środowiskach wychowawczych. Na tej podstawie formułowane są uzasadnienia teoretyczne i koncepcyjno-praktyczne dla holistycznie pojętej edukacji i reagowaniu na deformacje współczesnej rzeczywistości społeczno-wychowawczej.

Można sądzić, że realizowana problematyka badawcza i edukacja dla dziedziny wartości w wychowaniu może zainicjować poważniejszy ruch umysłowy na rzecz ogólnoludzkich wartości, rywnież dlatego, że ciągle istnieją pokłady moralności naturalnej człowieka, naturalnej i kulturowej wrażliwości moralnej, a także immanentnego imperatywu samozachowawczego człowieka. Dlatego warto na koniec sformułować niektóre postulaty i konkluzje społeczno-edukacyjne. Przede wszystkim należy naukowo i edukacyjnie, ciągle na nowo konstruować wizję aksjologiczne i teleologiczne, budować na ty le szeroką i pojemną projekcję intelektualno-pedagogiczną ale też jasną normatywnie, aby mogła stać się uniwersalną podstawą myślenia i kształtowania realnych postaw etycznych, dla ochrony współczesnego człowieka, jego cywilizacji i kultury.

Reasumując, można sformułować ogólny postulat badawczy, w którym chodzi o bezprecedensowe naukowe, teoretyczne i edukacyjne odczytywanie zagrożeń, rozdroży, ktryre należy dyskontować edukacyjnie, zmieniać i ograniczać, a także o zażegnanie kryzysu podmiotowych i afirmatywnych relacji między' ludźmi, o odnalezienie „humanistycznego remedium” dla poważnych zagrożeń podmiotowo i aksjologicznie pojętej kultury' ludzkiej, w konsekwencji także biosfery' przyrodniczo-naturalnej. Poglębioonej rekonstrukcji wymaga współczesny, powierzchowny substytut etyczny w stosunkach między' ludźmi, pozbawionych moralnej i humanistycznej internalizacji przestrzeni odczuwania człowieka przez człowieka, mimo ryżnic. Towarzyszy' temu z reguły' lekceważenie zasad współżycia, rywności, respektowania realnych, normatywnych wskazań moralności wobec ludzi i świata przyrody, wobec ryżnorodnego dziedzictwa kulturowego wszystkich ludzi. Idzie rywnież o przywrócenie rangi i tradycyjnego znaczenia

wartościom autotelicznym, egzystencjalnym i transcendentnym w relacjach między ludźmi, o eliminowanie pomieszania sfer przedmiotowych i podmiotowych w życiu ludzkim, grup i społeczności, także na arenie stosunków międzynarodowych, w wymiarze wielokulturowym, w bliskim nam Euroregionie południowo-wschodnim.

Ważnym postulatem badań naukowych i aksjologicznych aplikacji edukacyjnych powinno się ponownie odkrywać pokłady humanizmu egzystencjalnego i etycznego, gdyż cywilizacja ludzka dowiodła, że sfery egzystencjalne, moralne i duchowe splatają się i dopeniają holistycznie w praktyce życia jednostek i całych formacji ludzkich i kulturowych. Wychowanie dla moralności ogólnoludzkiej to niekończący się dialog, rozmowa ludzi o wartościach, znaczeniach, sensie, o istocie i możliwych wymiarach życia. To także walka z bezkrytyczną i entuzjastyczną apologią konkurencji za wszelką cenę, zorientowaną na egocentryczną drogę szczęścia jednostkowego, sprzeczną z afirmatywną solidarnością życia wspólnotowego, zbiorowego.

Natomiast Uniwersytety, choćby z racji swoich uniwersalnych funkcji naukowych, edukacyjnych i kulturotwórczych powinny krzelić na miarę współczesności idee, także etyczne, humanistyczne i aksjologiczne. Idee humanistyczne wykraczające ponad paradygmaty kształcenia wyłącznie utylitarnego, o wąskich perspektywach postrzegania i widzenia świata, jego stanu obecnego i troski o jego przyszłość. Chodzi więc o uruchomienie w pewnym sensie nowej kultury edukacji intelektualnej i aksjologicznej, która zapewni światu, obecnej i przyszłym populacjom perspektywę życia i rozwoju wartości humanistycznych, etycznych i egzystencjalnych dla zachowania „ludzkich warunków” istnienia świata.

Literatura:

1. Bauman Z.: *Globalizacja. I co z tego wynika*. PIW Warszawa 2000.
2. Bauman Z., Tester K.: *O pożytkach z wątpliwości. Rozmowa z Zygmuntem Baumanem*. Instytut Kultury Warszawa 2003.
3. Bauman Z.: *Razem osobno*. IMPULS Kraków 2003.
4. Cichoń W.: *Aksjologiczne ujęcie procesu wychowania, (w.) Człowiek wychowanie - kultura*, red. F. Adamski. Wyd. WAM, Kraków 1993.
5. Kunowski S.: *Podstawy współczesnej pedagogiki*. Wyd. Salezjańskie, Warszawa 1997.
6. Kwieciński Z.: *Między patosem a dekadencją. Szkice i studia*

socjopedagogiczne. Wyd. Naukowe TWP Wrocław 2007.

7. Łobocki M. : *Co utrudnia wychowanie do altruizmu w dobie współczesnej. Dydaktyka Literatury, tom XVI*. Zielona Góra 1996.

8. Masłowski A. H. *W stronę psychologii istnienia*, przekł. I. Wyrzykowski. PWN Warszawa 1986.

9. Niemiec J.: *Edukacja ku wartościom- priorytet pedagogicznych powinności*, (w): *Wartości w pedagogice*, red. W. Furmanek, Rzeszyw-Warszawa 2005.

10. Pasternak W.: *O dydaktycznej teorii wartości*. Wyd. „Bios”, Goleniów 1991.

11. Pasternak W.: *Przestrzeń edukacyjna*. Wyd. WSP, Zielona Góra 1995.

12. Piłch T: *Spółeczne Źródła i klimaty bezradności (w.) : Praca społeczna wobec rzeczywistych i potencjalnych zagrożeń*, (red.): J.Brągiel, P.Sikora. Wyd. Uniw. Opole 2005.

13. Suchodolski B.: *Edukacja permanentna. Rozdroża i nadzieje*. PWN Warszawa 2003.

14. Szczepański J.: *Sprawy ludzkie*. PWN Warszawa 1984.

15. Szmyd J. : *Tożsamość a globalizacja*. Oficyna Wydawnicza ATM Kraków 2006.

16. Sztompka P.: „Polityka ” Nr 32/33, 2007.

17. Sztumska B.: *Nauczyciel wobec wartości ogólnoludzkich*, (w:) *Wartości humanistyczne a problemy współczesnego świata*, red. S. Folaron, Częstochowa 1993.